

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Portal digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa

R. Petrušić i S. Pigac Ljubi

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske bratske zajednice 4, 10000 Zagreb
E-mail: rpetrusic@nsk.hr; spigacljubi@nsk.hr

Ubrzan razvoj informacijskih tehnologija uvelike je utjecao na poslovanje i redefiniranje uloge knjižnica. Osiguravanje pristupa građi u prvi je plan postavilo postupak digitalizacije, koji sve više postaje jedna od osnovnih zadaća knjižnica. Digitalizacijom građe iz svojih fondova knjižnice ne osiguravaju samo zaštitu izvornika nego korisnicima, na jednostavan način, čine dostupnom i građu kojoj je zbog zaštite ograničen pristup.

Stare novine i časopisi iznimno su važna građa. Politički, ekonomski, znanstveni, kulturni i svi drugi događaji koji su važni za društvo zabilježeni su, fotografirani i komentirani u novinama i časopisima te su nezamjenjiv izvor podataka o vremenu u kojem su nastajali. No zbog loše kvalitete papira na kojem je tiskana, načina tiska, velikih formata te učestale upotrebe, ova je građa uvelike ugrožena. Digitalizacija omogućuje trajno očuvanje vrijednih starih novina i časopisa za sadašnje i buduće korisnike. Uz to, objavljivanjem digitalnih preslika na mrežnim stranicama osigurava se i njihova široka dostupnost.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2008. godine pokrenula je projekt izgradnje *Portala digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa*.¹ Projekt je nastao u okviru nacionalnog projekta digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe *Hrvatska kulturna baština*. Autorice projekta su mr. sc. Sofija Klarin Zadravec, dr. sc. Maja Jokić i Jasenka Zajec. Osnovni ciljevi bili su zaštita izvornika, veća dostupnost starih novina i časopisa, uspostava modela i izrada alata za upravljanje digitalnim preslikama te izrada portala i kooperativne baze podataka o svim starim hrvatskim novinama i časopisima. U ostvarivanju zadanih ciljeva osim Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu sudjelovali su i vanjski suradnici – tvrtka ArhivPRO skenirala je građu, a tvrtka Conscius izradila je programsko rješenje. Dosadašnji rezultati uključuju više od 500 000 digitaliziranih stranica (31 naslov novina i 20 naslova časopisa), izrađen je sustav za prihvata, katalogizaciju, optičko prepoznavanje znakova i objavu digitalnih preslika, objavljeni su portali *Stare hrvatske novine* i *Stari hrvatski časopisi* te je razvijen kooperativni model suradnje ustanova imatelja starih novina i časopisa. Suradnički aspekt Portala iznimno je važan s obzirom da je Portal zamišljen kao središnje mjesto objavljivanja digitaliziranih novina i časopisa i objedinjavanja svih projekata digitalizacije starih hrvatskih serijskih publikacija. Knjižnice i baštinske ustanove koje su već digitalizirale određene naslove uključile su se kao suradnici u projekt i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu dostavile digitalne preslike novina i časopisa za objavu na Portalu. Uz pomoć suradnika izrađuje se i baza podataka kojoj je cilj objedinjavanje podataka o fondovima tiskanih, mikrofilmiranih i digitaliziranih serijskih publikacija, njihovim bibliografskim zapisima, projektima digitalizacije novina i časopisa te svim digitaliziranim naslovima, kao i naslovima u postupku i planu digitalizacije u baštinskim ustanovama u Republici Hrvatskoj.

Portal digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa (<http://dnc.nsk.hr>) (slika 1) središnje je mjesto pristupa digitaliziranim serijskim publikacijama. Zbog velikih sadržajnih i oblikovnih razlika novina i časopisa sadržaj je podijeljen na dva portala kojima se pristupa sa zajedničke početne stranice: *Stare hrvatske novine* i *Stari hrvatski časopisi*.

Portali korisnicima omogućuju pregledavanje digitalnih preslika brojeva novina i časopisa, članaka iz časopisa te listanje stranica u pregledniku SilverLight. Uz svaki digitalizirani naslov nalazi se kratak opis publikacije i sličica naslovne stranice (slika 2). Dostupan je i popis svih starih hrvatskih novina i časopisa koji su izlazili krajem 18., tijekom 19. i početkom 20. stoljeća, zajedno s njihovim metapodacima, koji su preuzeti iz bibliografskih zapisa iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (222 naslova novina i 55 naslova časopisa). Na portalu novina naslovi se mogu pregledavati i prema županijama u kojima su izlazili; navedeni su svi naslovi neovisno o tome jesu li digitalizirani (slika 3).

Cjelovite tekstove novina, časopisa i članaka časopisa moguće je pretraživati putem jednostavnog i složenog pretraživanja. Cjeloviti sadržaj novina moguće je pretraživati prema određenom pojmu ili kombinaciji pojmova, pojedinom naslovu, datumu i godini izlaza. Časopisi se također mogu pretraživati prema pojmu ili kombinaciji pojmova te pojedinom naslovu i godini izlaza. Na složeno pretraživanje nudi dodatne mogućnosti. S obzirom da su na Portalu dostupni i posebno obrađeni članci iz znanstvenostručnih časopisa, omogućeno je i pretraživanje prema autoru i naslovu članka.

Na portalu *Stare hrvatske novine* dostupni su naslovi koji obuhvaćaju razdoblje od 1789. do 1940. Početnu godinu označuje izlazak prvog broja novina *Kroatischer Korrespondent*, a završna godina vezana je uz zaštitu autorskih prava za anonimno autorsko djelo, koja traje sedamdeset godina od zakonite objave djela.² *Kroatischer Korrespondent* (1789.) prve su sačuvane hrvatske novine. Prije njih izlazile su novine *Ephemerides Zagrabienenses* (1771.) i *Agramer deutsche Zeitung* (1786.), no nije sačuvan niti jedan primjerak tih naslova. Na Portalu su dostupne i digitalne preslike prvih novina pisanih na hrvatskom jeziku *Kraljski Dalmatin* (*Il Regio Dalmata*). Izlazile su u Zadru od 1806. do 1810. godine. Od ostalih zanimljivih naslova vrijedi spomenuti novine *Ljudevita Gaja Novine horvatzke* (1835.) i njihov tjedni prilog *Daniczu horvatzku, slavonzku y dalmatinzku* (1835.), glasilo ilirskog pokreta i prvi hrvatski kulturni i književni list. Može se prelistati i prvi "ilustrovani list za zabavu, pouku i viesti o dnevnih događajih, javnom i društvenom životu, umjetnosti i znanosti, trgovini i obrtu, glasbi, kazalištu i modi" *Dom i sviet* (1888.–1919.) (slika 4), zatim *Luna Agramer Zeitschrift* (1826.–1829.), *Glasnik dalmatinski* (1849.–1866.), *Primorac* (1873.–1878.) i drugi.

Digitalizirane novine i časopisi

odaberi naslov

1. Kraljevićev konjopred...
2. Preradović
3. Novele hrvatskih...
4. 20. stoljeće hrvatske...
5. Stari i novi...
6. Dječica hrvatska, star...

odaberi datum

odaberi mjesto izdavanja

PRILOG: S. BUKIĆ

Stare hrvatske novine

odaberi naslov

1. Biblioteka di... (ilustracija)
2. Standardizirane procjene...
3. Hrvatski glazbeni...
4. Mr. Corchia
5. Napredak

odaberi datum

odaberi mjesto izdavanja

PRILOG: S. BUKIĆ

Stari hrvatski časopisi

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2009. Sva prava pridržana

Slika 1 – Početna stranica Portala digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa

Napredak

Napredak je najstariji hrvatski stručno-znanstveni časopis koji kontinuirano izlazi od 1859. godine. Godine 1946. promijenio je naslov u *Pedagoški rad*, a od 1991. ponovo postaje *Napredak : časopis za pedagogiju*. Časopis je u početku izlazio dva puta mjesečno, a potom mu se učestalost smanjila na mjesečnu odnosno kvartalnu. Prvi mu je urednik bio Stjepan Novotny. Pregled prvih pedeset godina izlaza *Napredka* napisao je Josip Klobučar.

Digitalizirani su brojevi iz razdoblja: 1859-1894.
Mrežna stranica časopisa Napredak.

Godina: broj:

OPIS	DOSTUPNO U	PROJEKT	ZBIRKE
Naslov:	Napredak : časopis za učitelje i odgojitelje i sve prijatelje mladeži		
Odgovornost:	urednik Stjepan Novotny		
Mjesto izdavanja:	Zagreb		
Nakladnik:	Naklada Dragutina Albrechta		
Razdoblje izlaza:	1859 - 1945		
Učestalost izlaza:	polumjesečno		
Prilog:	Književna smotra		
Jezik:	hrvatski		
Vrsta:	časopis		
Napomena:	Opis prema prvom sv.		
Autor zapisa:	Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (zapis u katalogu)		

Slika 2 – Stranica časopisa Napredak

Prvi digitalizirani naslovi dostupni na portalu *Stari hrvatski časopisi* kontinuirano izlaze od 19. stoljeća do danas. Najstariji od njih je *Napredak* (izlazi od 1859.), zatim časopis za duhovnu glazbu *Sveta Cecilija* (od 1877.), časopis splitskog Arheološkog muzeja *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* (od 1878.) i *Starohrvatska prosvjeta* (od 1895.). Na Portalu je dostupan i prvi hrvatski znanstveni časopis *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, kojemu je urednik bio Ivan Kukuljević Sakcinski, a izlazio je u Zagrebu od 1851. do 1875. godine. Digitalizirani časopis *Hrvatski planinar*, koji je Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici dostavio Hrvatski planinarski sa-

vez, prvi je naslov koji je na Portalu dostupan u okviru suradničkog aspekta Portala.

Portal digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa javno je dostupan od 2009. godine. Njegovim pokretanjem i objavljivanjem ostvareni su važni ciljevi. Brojne baštinske ustanove priključile su se projektu te svojim digitaliziranim novinama i časopisima obogaćuju sadržaj Portala. Među prvim ustanovama koje su dostavile svoje digitalizirane fondove su Gradska knjižnica Rijeka, Sveučilišna knjižnica u Puli, Dubrovačke knjižnice Dubrovnik, Arheološki muzeji u Zagrebu i Splitu te Hrvatski školski muzej. Ostvare-

na je i suradnja sa Zemaljskim muzejom Bosne i Hercegovine. Daljnjim razvojem Portala i dopunama podataka o fondovima i projektima digitalizacije hrvatskih serijskih publikacija omogućit će se bolja koordinacija poslova digitalizacije hrvatskih serijskih publikacija, izbjegavanje ponavljanja postupaka u procesu digitalizacije, izrada nacionalne strategije digitalizacije serijskih publikacija, osobito najstarijih hrvatskih novina te racionalnije financiranje projekata digitalizacije.³ Ujedno će se znanstvenicima, povjesničarima i cjelokupnoj javnosti osigurati pristup najcjelovitijim podacima o starih hrvatskim serijskim publikacijama.

Literatura

1. Portal digitaliziranih starih hrvatskih novina i časopisa URL: <http://dnc.nsk.hr> (30. 11. 2010.)
2. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine 167 (2003) 7397.
3. M. Jokić, S. Klarin Zadravec, Portali starih hrvatskih novina i časopisa, Glas@nsk.hr 1 (1–2) (2010) 31–34.

BETA		Stare hrvatske novine		portal digitaliziranih novina		NACIONALNA SVJETLOSNJA KNJIŽNICA																				
		Hrvatska kulturnabaština																								
naslovnica	pregledavanje	pretraživanje	o projektu	suradnici	o starih novinama	časopisi	english																			
<p>>> naslovnica > pregledavanje</p> <p>odaberite županiju</p> <p>Stare hrvatske novine prema mjestu izdavanja</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>ŽUPANIJA</th> <th>MJESTO IZDAVANJA</th> <th>DIGITALIZIRANO</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="5">Karlovačka (6)</td> <td>1. Der Pilger</td> <td>Karlovac</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>2. Glasonoša (Karlovac)</td> <td>Karlovac</td> <td>✓</td> </tr> <tr> <td>3. Karlovački glasnik (Karlovac. 1899)</td> <td>Karlovac</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>4. Svjetlo (Karlovac. 1884)</td> <td>Karlovac</td> <td>✓</td> </tr> <tr> <td>5. Viestnik (Ogulin)</td> <td>Ogulin</td> <td>—</td> </tr> </tbody> </table>								ŽUPANIJA	MJESTO IZDAVANJA	DIGITALIZIRANO	Karlovačka (6)	1. Der Pilger	Karlovac	—	2. Glasonoša (Karlovac)	Karlovac	✓	3. Karlovački glasnik (Karlovac. 1899)	Karlovac	—	4. Svjetlo (Karlovac. 1884)	Karlovac	✓	5. Viestnik (Ogulin)	Ogulin	—
ŽUPANIJA	MJESTO IZDAVANJA	DIGITALIZIRANO																								
Karlovačka (6)	1. Der Pilger	Karlovac	—																							
	2. Glasonoša (Karlovac)	Karlovac	✓																							
	3. Karlovački glasnik (Karlovac. 1899)	Karlovac	—																							
	4. Svjetlo (Karlovac. 1884)	Karlovac	✓																							
	5. Viestnik (Ogulin)	Ogulin	—																							

Slika 3 – Pregledavanje naslova novina prema županijama

Slika 4 – Naslovnica prvog broja novina Dom i svet